

Streszczenie

Walce fortepianowe wielkich romantyków w nurcie muzyki salonowej XIX wieku

- **Cel**

Celem rozprawy jest ukazanie jak różne oblicza przybierał walc fortepianowy na przestrzeni wieku XIX – początkowo jako taniec użytkowy, później jako kompozycja stylizowana, a nawet pod postacią poematu tanecznego. W rozważaniach istotne stało się określenie, które z jego elementów współtworzyły zbiór cech stałych, które natomiast posiadały charakter zmienny. W refleksji teoretyczno-muzycznej i muzykologicznej brakowało całościowego ujęcia tego zagadnienia: niniejsza praca stara się tę lukę choć częściowo wypełnić.

- **Zakres szczegółowy**

W pracy poddano analizie i interpretacji 14 utworów wybranych z szerokiego repertuaru kompozycji tego gatunku. Walce, wyróżnione w dysertacji, powstawały w różnym czasie i są autorstwa kompozytorów różnych generacji: Marii Szymanowskiej, Michała Kleofasa Ogińskiego, Franza Schuberta, Carla Marii von Webera, Fryderyka Chopina, Roberta Schumanna, Ferenc Liszta, Stanisława Moniuszki, Oskara Kolberga, Johannes Brahmsa, Juliusza Zarębskiego, Piotra Czajkowskiego, Edvarda Griega oraz Ignacego Jana Paderewskiego. Najwcześniejsze z nich pochodzą z drugiej dekady XIX wieku (Weber, Szymanowska), zaś utwór najpóźniejszy – z lat 1886-1888 (Grieg).

- **Metodologia i jej fundamenty**

W niniejszej pracy doktorskiej za punkt wyjścia obrano opartą o myśl Romana Ingardena i Mieczysława Tomaszewskiego metodę fenomenologiczną. W celu ustalenia zależności pomiędzy twórcami epoki romantyzmu posłużono się analizą sieci społecznej, bazując na założeniach przyjętych przez Jonathana H. Turnera. Analiza sieci, choć dobrze ugruntowana w socjologii, do tej pory nie była wykorzystywana w badaniach szeroko rozumianej kultury muzycznej. Zamieszczony w pracy socjogram opracowano za pomocą programu UNICET. W dysertacji znalazły odzwierciedlenie dwa nurty badań nad gatunkiem. Pierwszy, wywodzący się ze strukturalizmu i reprezentowany przede wszystkim w metodologii zaproponowanej przez Michała Głowińskiego, Drugi, nowszy, obejmujący koncepcje Jacquesa Derridy, a także polskich badaczy Stanisława Balbusa i Ryszarda Nycza. Do skonstruowania idiomów stylistycznych posłużono się metodologią Mieczysława Tomaszewskiego, natomiast w przypadku wyznaczenia syndromu romantycznego walca źródłem inspiracji były koncepcje W. T. Jonesa.

- **Struktura pracy**

Praca przyjęła formę tryptyku, poprzedzonego wstępem zawierającym m.in. charakterystykę przyjętej metody, a zamkniętego *Refleksjami końcowymi*, w których zwięźle podsumowano najważniejsze wątki oraz wywiedziono dalsze perspektywy możliwych badań w kontekście symboliki i znaczenia tańca (Curt Sachs, Hans-Georg Gadamer).

W pierwszej części, *Konteksty. Kultura muzyczna w Europie w XIX wieku*, omówiona została sytuacja geopolityczna, uwarunkowania społeczne i kulturowe ze szczególnym naciskiem na kulturę salonową wywierającą wpływ na rozwój kierunków muzycznych i tendencji estetycznych. Druga część, *Fenomen walca*, obejmuje zjawiska, które wpłynęły znacząco na kształtowanie się XIX-wiecznej muzyki fortepianowej, a w szczególności muzyki salonowej, z jej gatunkami i nurtami, rozwój fortepianu jako instrumentu oraz pojawienie się stylu *brillante*. Znaczącą partię tej części pracy stanowi rys historyczny walca: od jego powstania u progu XIX wieku i ewolucji, aż do zajęcia trwałego miejsca w krwiobiegu kultury wysokiej i rezonansu w twórczości kompozytorów XX i XXI wieku. Część trzecia, *Walc w perspektywie genologicznej*, zawiera przedstawione w sposób syntetyczny wyniki analiz i interpretacji wybranych utworów. Omówiono w niej problemy dotyczące możliwości określania walca jako gatunku *sensu largo* wraz z zagadnieniem idiomów stylistycznych oraz próbą stworzenia zespołu cech konstytutywnych. Ze względu na syntetyczny charakter tej części, poprzedzają ją „karty utworów” zawierające najważniejsze informacje o wybranych kompozycjach oraz ich cechach podstawowych.

* * *

Walc w ujęciu przedstawionym w pracy jawi się jako gatunek muzyczny, którego cechą kluczową jest taneczność, nierozzerwalnie związana z rytmem, opartym na typie akompaniamentu, wynikającym z procesów energetyczno-ruchowych danych w tańcu, i odzwierciedlenie ruchu tanecznego, najczęściej przez zastosowanie łuków melodycznych odpowiadających ruchowi obrotowemu, oraz motywów krążących ruchowi wirowemu. Dla XIX-wiecznego walca fortepianowego, który zrewolucjonizował muzykę panującą dotąd w salonach i na salach balowych, istotny stał się typ ekspresji przejawiającej się w lekkości, elegancji oraz dążeniu do „podobania się”, a zatem spełniania kryteriów przyjemnościowych odbiorcy.

Rozprawę dopełnia bibliografia, dokumentacja audio-video utworów oraz lista przykładów nutowych i kart utworów.

Summary

The piano waltzes of the great Romantic composers within the salon music of the 19th century

- **Objectives**

The dissertation aims to show different faces of the piano waltz over the course of the 19th century, initially as a functional dance, then a stylized dance, and even a stylized composition in a shape of a dance poem. It was crucial to determine which elements co-created a set of permanent features, which, on the other hand, were of a variable nature. A comprehensive scientific, theoretical-musical and musicological reflection, a comprehensive approach to this issue has not been present so far, and this dissertation aims at – at least partially – filling this gap.

- **Detailed scope**

The detailed scope of the dissertation covers 14 works selected from numerous compositions of this genre, the earliest of which come from the second decade of 19th century (Weber, Szymanowska), and the latest work from 1886-1888 (Grieg). The waltzes highlighted in the dissertation have been created in different times, by composers of various generations: Maria Szymanowska, Michał Kleofas Ogiński, Franz Schubert, Carl Maria von Weber, Fryderyk Chopin, Robert Schumann, Ferenc Liszt, Stanisław Moniuszko, Oskar Kolberg, Johannes Brahms, Juliusz Zarębski, Piotr Czajkowski, and Ignacy Jan Paderewski.

- **Methodology and its foundations**

In this doctoral dissertation, the phenomenological method based on the thought of Roman Ingarden and Mieczysław Tomaszewski was chosen as the starting point. To establish the relationship between the creators of the Romantic era, an analysis of the social network was used, based on the reflection of Jonathan H. Turner. Social network analysis, although well established, has not been used so far in research on the widely understood musical culture. The sociogram was developed using the UNICET program. Moreover, the present dissertation reflects two trends in research on the genre. The first, derived from structuralism, is represented primarily by the methods proposed by Michał Głowiński, the second, more recent, incorporates the concepts of Jacques Derrida, and also Stanisław Balbus and Ryszard Nycz from among the Polish researchers. The methodology of Mieczysław Tomaszewski was used to construct the stylistic idioms, while the ideas of W. T. Jones were the source of inspiration for designating the Romantic waltz syndrome.

- **Dissertation structure**

The present dissertation consists of three parts. It is preceded by an introduction containing, among others, characteristics of the adopted method, and ends with the chapter *Final Reflections*, which briefly

summarizes the most important threads and indicates possible further perspectives for research in the context of symbols and meaning of dance (Curt Sachs, Hans-Georg Gadamer).

In the first part, *Contexts. Music culture in Europe in the 19th century the geopolitical situation*, social and cultural conditions were discussed, with particular emphasis on the salon culture having its impact on the shaping of musical trends and aesthetic tendencies. The second part, *The phenomenon of the waltz*, includes phenomena that significantly influenced the shaping of nineteenth-century piano music, in particular the salon music, its genres and trends, the development of the piano as an instrument and the virtuoso style. A significant part of this section is the historical outline of the waltz, from its emergence at the beginning of the 19th century to its entry into highbrow music, its development and finally the resonance in the works of 20th and 21st century composers. The third part, *Waltz as a musical genre*, contains the results of the analyses and interpretations of the selected works, presented synthetically. It discusses the problems related to the possibility of defining the waltz as a genre, together with the problem of stylistic idioms and the set of constituent features. Due to the synthetic nature of this part, it is preceded by "composition-charts" containing the most important information about the selected compositions and their basic features.

* * *

Based on the approach presented in the work, the waltz appears as a genre whose key feature is dancing and the imitation of the dance movement. Moreover, for the 19th century piano waltz, the type of expression that revolved around lightness, elegance and the desire to "please" was important.

The dissertation is complemented with a bibliography, an audio-video recording and a list of musical examples and the composition-charts.